

عنوان و نام پدیدآور:	آشنایی با تاریخ اهل بیت (ع) / جمعی از نویسندگان [مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ].
مشخصات نشر:	قم: مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ، ۱۴۴۱ق. = ۱۳۹۹.
مرجع تولید:	دانشگاه مجازی المصطفی ﷺ
مشخصات ظاهری:	۲۸۷ص.
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۴۲۹-۵۶۳-۵
وضعیت فهرست نویسی:	فیبا
یادداشت:	کتابنامه.
موضوع:	خاندان نبوت
موضوع:	Muhammad, Prophet, d. ۶۳۲ -- Family
شناسه افزوده:	جامعة المصطفی العالمية. مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ
شناسه افزوده:	Almustafa International University Almustafa International Translation and Publication center
رده بندی کنگره:	۱۳۹۹ ۷۳۵ص / BP۲۵
رده بندی دیویی:	۲۹۷/۹۳۱
شماره کتابشناسی ملی:	۵۵۱۹۲۹۴
	BA۰۵۲۱

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

آشنایی با تاریخ اهل بیت (ع)
مؤلفان: جمعی از نویسندگان
چاپ اول: ۱۳۹۹ش / ۱۴۴۱ق
ناشر: مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ
● چاپ: مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ ● قیمت: ۴۸۰۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۵۰۰

مراکز پخش

◀ ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نبش کوچه ۱۸؛
تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۳۶۱۳۴ تلفکس: (داخلی ۱۰۵) / ۳۷۸۳۹۳۰۵ ۲۵
◀ ایران، قم، بلوار محمدامین، سه راه سالاریه. تلفن: ۳۲۱۳۳۱۰۶ - ۲۵

✉ miup@pub.miu.ac.ir 🌐 http://buy-pub.miu.ac.ir 📧 pub_almustafa

باسپاس از دست اندرکارانی که ما را در تولید این اثریاری رساندند.

- مدیر انتشارات: مصطفی نوبخت
- مدیر تولید: جعفر قاسمی ابهری
- ناظر فنی: علی عبادی فرد
- ناظر گرافیک: مسعود مهدوی
- ناظر چاپ: نعمت الله یزدانی
- صفحه آرا: سیدمحسن عمادی مجد

همه حقوق برای ناشر محفوظ است

- هرگونه نسخه برداری اعم از کپی برداری و بازنویسی و انتشار، اسکن، ذخیره کامپیوتری، ترجمه به زبان های دیگر و ساخت فایل صوتی کتاب، بدون مجوز کتبی از ناشر ممنوع، شرعاً حرام و از طریق مراجع قانونی، قابل پیگیری است.

آشنایی با تاریخ اهل بیت علیهم السلام

جمعی از نویسندگان

مرکز بین المللی
ترجمه و نشر المصطفی صلی الله علیه و آله

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی فراروی اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پای‌بندی به دین و سنت در مدیریت همه‌جانبه کشورها بسیار چالش‌برانگیز می‌نماید. از این رو مطالعات و پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و اندیشه‌های ناب و ژرف، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت بنیان‌گذاران این شجره طیّبه، به‌ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی علیه السلام و مقام معظم رهبری (دام ظلّه العالی) می‌باشد. جهانی شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی اقتضا دارد که دانش پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند و این مهم با ایجاد رشته‌های تخصصی، تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان‌یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید. این فرایند گاه در پرداختن به مباحث بنیادین و تدوین متون تخصصی تعریف می‌شود و گاه در نگارش بحث‌های علمی، اما نه‌چندان پیچیده و تخصصی به ظهور می‌رسد. بالندگی مراکز آموزشی در گرو نظام آموزشی منسجم، قانونمند و پویاست. بازنگری در متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و پژوهشی و به‌روز کردن آنها نیز این انسجام و پویایی و در نتیجه نشاط علمی مراکز آموزشی و پژوهشی را در پی دارد.

«جامعة المصطفیٰ علیه السلام العالمیة» به عنوان بخشی از این مجموعه که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیر ایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون درسی مناسب را سرلوحه تلاش خود قرار داده و تدوین و نشر متون درسی در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این فرایند است.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفیٰ علیه السلام

مقدمه

معنویت، همواره گم‌شده انسان در طول تاریخ بوده و این پیام ماندگار انبیای الهی علیهم‌السلام است که در گوش اعصار پیچیده و انسان را به زندگی جاویدانی دعوت می‌کند. پیامی که در آن به تمامی نیازهای مادی و معنوی انسان و رشد کامل ابعاد وجودی او اندیشیده شده است و معرفتی الهی که می‌تواند همه جنبه‌های زندگی انسان را دگرگون ساخته و زندگی جدیدی را پایه‌ریزی کند.

دانشگاه مجازی المصطفی صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم

می‌کوشد با بهره‌گیری از روش‌های نوین فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات، پیام الهی خاتم پیام‌آوران، حضرت محمد مصطفی صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و پیروان راستین ایشان را در اختیار علاقه‌مندان در هر نقطه خاکی قرار دهد تا سرآغازی برای زندگی الهی و پاک انسان معاصر باشد.

معاونت پژوهشی و تولید دانشگاه مجازی المصطفی صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم

با همکاری گروه‌های علمی و صاحب‌نظران، برای پاسخ‌گویی به نیاز حقیقت‌طلبان و معرفت‌جویان، متون آموزشی و کمک‌آموزشی موردنیاز را به زبان‌های مختلف تولید و ترجمه نموده تا در رشته‌های آموزشی مورد استفاده فراگیران قرار گیرند و با توجه به استقبال و درخواست عموم علاقه‌مندان، اقدام به چاپ آنها کرده است. این اثر با عنوان «درسنامه آشنایی با تاریخ اهل بیت علیهم‌السلام» که به زبانی ساده، و با تأکید بر رویکرد تلخیص، توسط استاد گران‌قدر دکتر صفری فروشانی، به زیور نوشته،

آراسته شده است، اثری با مبنای تاریخی و تحلیلی است، که با بیانی سهل الوصول، تنظیم شده است. همچنین در این اثر، از منابع و مصادر تاریخی شیعه و اهل سنت، بهره‌برداری شایسته‌ای شده است.

بدین وسیله از جناب استاد و سایر همکارانی که در تنظیم این اثر کوشیدند، سپاس و قدردانی می‌نماییم.

«خانه‌های خود را دانشگاه اسلامی کنیم»

دانشگاه مجازی المصطفی صلی الله علیه و آله

<http://ou.miu.ac.ir>

فهرست

درس اول: کلیات	۱۹
مقدمه	۱۹
ضرورت مطالعه تاریخی سیره اهل بیت <small>علیهم السلام</small>	۱۹
میزان اعتبار شناخت از اسلام	۲۰
الف) ریشه‌های فکری اختلاف	۲۰
ب) ارزش حدیث و رویکرد صحابه به آن	۲۲
ج) تغییر احکام اسلامی	۲۵
د) مصونیت از انتقاد	۲۷
ه) انتقاد تشیع از مصونیت جدید	۲۷
۱. پیامدهای سیاسی و اجتماعی	۲۸
۲. رویکرد متفاوت تشیع	۲۹
لزوم پرداختن به مباحث تاریخی در اسلام‌شناسی	۳۱
الف) نقش تشیع در محتوای عقیدتی اسلام	۳۱
ب) ضرورت رویکرد تحلیلی در بررسی سیره	۳۲
ج) ضرورت توجه به تخصص‌های تاریخی	۳۳
اهداف پرداختن به سیره اهل بیت <small>علیهم السلام</small>	۳۴
الف) ملاک‌های شناخت اسلام و الگوهای آن	۳۴
ب) تحلیل احادیث بر اساس اقتضانات اجتماعی	۳۴
ج) بهره‌گیری از گنجینه‌های علمی و فرهنگی	۳۵

درس دوم: حضرت فاطمه زهرا <small>علیها السلام</small>	۳۹
مقدمه	۳۹
زندگی حضرت فاطمه <small>علیها السلام</small>	۴۰
الف) تولد	۴۱
ب) نام، القاب و کنیه‌ها	۴۱
ج) دوران خردسالی	۴۲
د) وفات مادر	۴۳
ه) هجرت از مکه	۴۳
و) زندگی در مدینه	۴۴
ز) ازدواج	۴۴
ح) آغاز زندگی مشترک	۴۶
ط) فرزندان	۴۷
ی) حجة الوداع و رحلت نبی مکرم اسلام <small>صلی الله علیه و آله و سلم</small>	۴۷
ک) بیماری	۴۹
ل) وصیت و دفن شبانه	۵۰
ویژگی‌های رفتاری حضرت فاطمه <small>علیها السلام</small>	۵۲
الف) خوش رفتاری	۵۲
ب) ساده‌زیستی و ایثار	۵۳
درس سوم: حضرت امیرالمؤمنین علی <small>علیه السلام</small>	۶۱
مقدمه	۶۱
ولادت حضرت علی <small>علیه السلام</small> تا بعثت پیامبر اکرم <small>صلی الله علیه و آله و سلم</small>	۶۲
حضرت علی <small>علیه السلام</small> در غار حرا	۶۳
از بعثت تا هجرت پیامبر <small>صلی الله علیه و آله و سلم</small> به مدینه	۶۴
الف) حامی و جانشین پیامبر اکرم <small>صلی الله علیه و آله و سلم</small>	۶۵
ب) فداکاری بزرگ	۶۶

از هجرت تا رحلت پیامبر اکرم ﷺ	۶۷
الف) پیمان برادری	۶۸
ب) نقش امام علی ؑ در غزوات	۶۸
۱. جنگ بدر	۶۹
۲. جنگ احد	۷۰
۳. جنگ احزاب (خندق)	۷۲
۴. جنگ خیبر	۷۴
از رحلت پیامبر اکرم ﷺ تا خلافت حضرت علی ؑ	۷۵
الف) رحلت پیامبر اکرم ﷺ و مسئله رهبری	۷۵
ب) فعالیت در دوران خلفا	۷۷
ج) حل مسائل خلفا	۷۷
از خلافت تا شهادت علی ؑ	۷۸
الف) بیعت با امیر مؤمنان ؑ	۷۸
ب) نبرد در سه جبهه	۷۹
۱. نبرد با ناکثین (پیمان شکنان)	۷۹
۲. نبرد با قاسطین (ظالمین)	۸۰
۳. نبرد با مارقین (خوارج)	۸۱
درس چهارم: حضرت امام حسن مجتبیٰ ؑ	۸۵
مقدمه	۸۵
زندگی امام حسن ؑ	۸۶
الف) فضایل	۸۶
ب) مبارزات قبل از امامت	۸۷
ج) مناظرات با بنی امیه	۸۸
صلح امام حسن ؑ	۸۹
الف) مواد پیمان صلح	۸۹

ب) جنایت های معاویه	۹۱
دلایل صلح امام حسن <small>علیه السلام</small>	۹۲
الف) عوامل داخلی	۹۳
۱. خستگی از جنگ	۹۳
۲. عناصر متضاد و غیر قابل اعتماد	۹۴
۳. خیانت فرماندهان	۹۴
۴. توطئه های خائنانه	۹۵
۵. خیانت خوارج	۹۵
ب) عامل خارجی	۹۶
تکمله: صلح امام حسن <small>علیه السلام</small> زمینه ساز عاشورا	۹۶
درس پنجم: حضرت امام حسین <small>علیه السلام</small>	۱۰۱
مقدمه	۱۰۱
زندگی امام حسین <small>علیه السلام</small>	۱۰۲
الف) مبارزات امام حسین <small>علیه السلام</small> قبل از امامت	۱۰۲
ب) اوضاع سیاسی و اجتماعی دوران امامت	۱۰۳
موانع قیام امام حسین <small>علیه السلام</small> در عصر معاویه	۱۰۴
الف) پیمان صلح امام حسن <small>علیه السلام</small> با معاویه	۱۰۵
ب) تظاهر معاویه به دین داری	۱۰۵
مبارزه با حکومت معاویه	۱۰۵
عوامل پیدایش نهضت امام حسین <small>علیه السلام</small>	۱۰۶
الف) مخالفت با حکومت یزید	۱۰۷
ب) دعوت کوفیان	۱۰۸
ج) امر به معروف و نهی از منکر	۱۰۹
تکمله: ماهیت و ارزش عوامل سه گانه	۱۰۹
سرانجام نهضت امام حسین <small>علیه السلام</small>	۱۱۱

الف) قیام آگاهانه	۱۱۱
ب) رسوایی هیئت حاکمه	۱۱۲
ج) احیای سنت شهادت	۱۱۳
تکمله: قیام در امت اسلامی	۱۱۴
الف) قیام توأیین	۱۱۴
ب) قیام مختار ثقفی	۱۱۶
ج) انقراض بنی امیه	۱۱۷
درس ششم: حضرت امام سجاد <small>علیه السلام</small>	۱۲۳
مقدمه	۱۲۳
زندگی امام سجاد <small>علیه السلام</small>	۱۲۳
پیام آور قیام کربلا	۱۲۴
امام سجاد <small>علیه السلام</small> و حکومت‌های معاصر	۱۲۵
الف) حکومت عبدالملک بن مروان	۱۲۶
کارگزاران عبدالملک بن مروان	۱۲۷
ب) حکومت ولید بن عبدالملک	۱۲۸
قیام‌های دوران امام سجاد <small>علیه السلام</small>	۱۲۹
شورش مردم مدینه	۱۳۰
۱. نقش عبدالله بن زبیر	۱۳۱
۲. عدم حمایت امام سجاد <small>علیه السلام</small>	۱۳۲
۳. مأمین پناهندگان	۱۳۳
شناساندن اسلام و مبارزه با ظلم	۱۳۴
الف) زنده نگه داشتن یاد و خاطره عاشورا	۱۳۴
ب) پند و ارشاد جامعه اسلامی	۱۳۵
ج) بیان معارف اسلامی در قالب دعا	۱۳۷
د) مبارزه با علمای درباری	۱۳۸

ه) ترویج احکام و اخلاق اسلامی	۱۳۹
و) دست‌گیری از درماندگان	۱۳۹
ز) تربیت بردگان و آزادسازی آنها	۱۴۰
درس هفتم: حضرت امام محمد باقر <small>علیه السلام</small>	۱۴۵
مقدمه	۱۴۵
زندگی امام باقر <small>علیه السلام</small>	۱۴۶
الف) پایه‌گذاری نهضت بزرگ علمی	۱۴۶
ب) تربیت شاگردان مکتب	۱۴۷
حاکمان عصر امام باقر <small>علیه السلام</small>	۱۴۸
الف) ولید بن عبدالملک (۵۲- ۹۶ق)	۱۴۸
ب) سلیمان بن عبدالملک (۵۴- ۹۹ق)	۱۴۹
ج) عمر بن عبدالعزیز (۶۲- ۱۰۱ق)	۱۵۰
۱. ممنوع کردن سب علی بن ابی طالب <small>علیه السلام</small>	۱۵۱
۲. بازگرداندن فدک	۱۵۱
۳. برداشتن ممنوعیت از نقل احادیث	۱۵۲
د) یزید بن عبدالملک (۷۲- ۱۰۵ق)	۱۵۳
ه) هشام بن عبدالملک (۷۲- ۱۲۵ق)	۱۵۴
سفر امام باقر <small>علیه السلام</small> به شام	۱۵۴
مطالعه موردی: مناظرات امام باقر <small>علیه السلام</small>	۱۵۵
درس هشتم: حضرت امام جعفر صادق <small>علیه السلام</small>	۱۶۱
مقدمه	۱۶۱
زندگی امام صادق <small>علیه السلام</small>	۱۶۲
الف) عظمت علمی	۱۶۳
ب) اوضاع سیاسی، اجتماعی و فرهنگی	۱۶۴
دانشگاه بزرگ جعفری	۱۶۵

الف) وسعت دانشگاه امام صادق <small>علیه السلام</small>	۱۶۶
ب) آثار و شاگردان حوزه علمی	۱۶۷
ج) بعد سیاسی حوزه علمی و فقهی	۱۶۸
فعالیت‌های سیاسی امام صادق <small>علیه السلام</small>	۱۶۹
مواضع امام صادق <small>علیه السلام</small> در دوران سلطنت عباسیان	۱۷۰
الف) رد پیشنهاد عباسیان	۱۷۰
ب) امام صادق <small>علیه السلام</small> و منصور دوانیقی	۱۷۲
ج) امام صادق <small>علیه السلام</small> و علمای درباری	۱۷۳
تکمله: مدینه در محاصره اقتصادی	۱۷۴
مطالعه موردی: چهره حقیقی عباسیان	۱۷۵
درس نهم: حضرت امام موسی کاظم <small>علیه السلام</small>	۱۸۳
مقدمه	۱۸۳
زندگی امام کاظم <small>علیه السلام</small>	۱۸۴
حاکمان عصر امام کاظم <small>علیه السلام</small>	۱۸۵
الف) منصور دوانیقی	۱۸۵
ب) مهدی عباسی (۱۶۹ - ۱۲۶ هجری)	۱۸۵
ج) هادی عباسی (۱۷۰ - ۱۴۴/۱۴۷ هجری)	۱۸۷
د) هارون الرشید عباسی (۱۴۸ - ۱۹۳ هجری)	۱۸۸
تکمله: تظاهر به دین‌داری	۱۹۰
مواضع امام کاظم <small>علیه السلام</small> در مواجهه با سلطنت عباسیان	۱۹۰
الف) پاسداری از مکتب جعفری	۱۹۱
ب) هنگام وقوع قیام صاحب فخر	۱۹۱
ج) مواجهه با هارون الرشید عباسی	۱۹۳
تکمله: آرمان تشکیل حکومت اسلامی	۱۹۵

درس دهم: حضرت امام علی بن موسی الرضا <small>علیه السلام</small>	۱۹۹
مقدمه	۱۹۹
زندگی امام رضا <small>علیه السلام</small>	۲۰۰
شرایط عصر عباسیان و مواضع امام رضا <small>علیه السلام</small> در مواجهه با آنها	۲۰۱
الف) عصر هارون الرشید	۲۰۱
ب) نزاع امین و مأمون بر سر قدرت	۲۰۱
ج) عصر مأمون	۲۰۳
د) موانع پیش روی مأمون در خلافت	۲۰۴
ه) راه حل چند بعدی مأمون	۲۰۵
و) ولی عهدی امام رضا <small>علیه السلام</small>	۲۰۵
ز) موضع گیری امام رضا <small>علیه السلام</small>	۲۰۷
وضعیت فرهنگی دوران سلطنت عباسی	۲۰۸
الف) شرایط فرهنگی در دوران عباسی	۲۰۹
ب) شبهات و هجوم افکار التقاطی	۲۱۰
ج) تشکیل جلسات مناظره	۲۱۲
۱. تنزل دادن مقام امام رضا <small>علیه السلام</small>	۲۱۲
۲. کنار زدن امام رضا <small>علیه السلام</small> از جریانات سیاسی	۲۱۴
۳. غافل کردن افکار عمومی	۲۱۴
۴. نمایاندن مأمون به عنوان زمامداری دانشمند	۲۱۴
درس یازدهم: حضرت امام جواد <small>علیه السلام</small>	۲۱۹
مقدمه	۲۱۹
زندگی امام جواد <small>علیه السلام</small>	۲۱۹
جریان واقفیه	۲۲۱
امامت حضرت جواد <small>علیه السلام</small> در کودکی	۲۲۱
ازدواج سیاسی	۲۲۲

شبکه ارتباطی وکالت	۲۲۳
مکتب علمی امام جواد <small>علیه السلام</small>	۲۲۴
مناظرات امام جواد <small>علیه السلام</small>	۲۲۵
درس دوازدهم: حضرت امام هادی <small>علیه السلام</small>	۲۳۱
مقدمه	۲۳۱
زندگی امام هادی <small>علیه السلام</small>	۲۳۲
اوضاع سیاسی و اجتماعی عصر عباسیان در دوران امام هادی <small>علیه السلام</small>	۲۳۳
الف) زوال عظمت خلافت	۲۳۳
۱. خوش گذرانی درباریان	۲۳۳
۲. گسترش ظلم و بیدادگری	۲۳۴
۳. گسترش نهضت های علوی	۲۳۴
ب) دوران متوکل عباسی	۲۳۵
ج) انتقال امام هادی <small>علیه السلام</small> به سامرا	۲۳۶
د) قتل متوکل و خلافت منتصر	۲۳۷
اقدامات امام هادی <small>علیه السلام</small>	۲۳۸
الف) ایجاد شبکه گسترده وکالت	۲۳۸
ب) رویاروی با فقیهان درباری	۲۳۹
ج) مناظرات با مکتب های کلامی	۲۳۹
د) تربیت شاگردان	۲۴۰
آزمون های چهار گزینه ای	۲۴۲
درس سیزدهم: حضرت امام حسن عسکری <small>علیه السلام</small>	۲۴۵
مقدمه	۲۴۵
زندگی امام حسن عسکری <small>علیه السلام</small>	۲۴۶
اوضاع سیاسی و اجتماعی عصر عباسیان در دوران امام حسن عسکری <small>علیه السلام</small>	۲۴۷
الف) فشارهای سیاسی حاکمان عباسی	۲۴۷

۱. قدرت یافتن شیعیان در عراق	۲۴۷
۲. مهدی موعود <small>عجل الله تعالی فرجه الشریف</small> در نسل امام حسن عسکری <small>علیه السلام</small>	۲۴۸
ب) تدابیر امنیتی امام حسن عسکری <small>علیه السلام</small>	۲۴۹
ج) استفاده امام حسن عسکری <small>علیه السلام</small> از آگاهی غیبی	۲۵۰
اقدامات امام حسن عسکری <small>علیه السلام</small>	۲۵۱
الف) ایجاد شبکه ارتباطی با شیعیان	۲۵۲
ب) حمایت و پشتیبانی مالی از شیعیان	۲۵۳
ج) کوشش های علمی	۲۵۵
د) تقویت عناصر مهم شیعه	۲۵۵
ه) آماده سازی برای دوران غیبت	۲۵۶
شهادت امام حسن عسکری <small>علیه السلام</small>	۲۵۶
تکمله: اقدامات معتمد عباسی بعد از شهادت امام حسن عسکری <small>علیه السلام</small>	۲۵۸
درس چهاردهم: حضرت امام مهدی صاحب الزمان <small>عجل الله تعالی فرجه الشریف</small>	۲۶۳
مقدمه	۲۶۳
زندگی امام مهدی <small>عجل الله تعالی فرجه الشریف</small>	۲۶۳
مسئله غیبت	۲۶۴
الف) غیبت صغرا	۲۶۴
ب) غیبت کبرا	۲۶۵
ج) علل سیاسی و اجتماعی غیبت	۲۶۶
۱. آزمایش مردم	۲۶۷
۲. حفظ جان امام عصر <small>علیه السلام</small>	۲۶۷
۳. آزادی از بیعت با طاغوت های زمان	۲۶۸
د) نواب خاص	۲۶۸
مسئله مهدویت	۲۷۰
الف) مقوله انتظار منجی و مدعیان مهدویت	۲۷۰

ب) موعود آخرالزمان در منابع شیعه	۲۷۱
ج) موعود آخرالزمان در منابع اهل سنت	۲۷۲
تکمله: پدر امام مهدی <small>عجل الله تعالی فرجه الشریح</small> در منابع اهل سنت	۲۷۴
کتابنامه	۲۷۹
پاسخنامه آزمون‌های چهارگزینه‌ای	۲۸۷

